

EL BISBE MORGADES I LA QÜESTIÓ OBRERA

Jordi Figuerola

El bisbe Morgades¹ s'hagué d'enfrontar al tema social i a la problemàtica obrera. Era una realitat que havia viscut i coneixia. Tota la seva vida com a sacerdot, canonge i professor del seminari, abans de ser bisbe, havia trancorregut a Barcelona, on la presència d'una creixent indústria havia conduït a la formació d'un important nucli obrer ja plenament consolidat a partir del sexenni². Per altra banda, el futur bisbe havia desenvolupat una tasca important en el camp de la beneficència i de les institucions vinculades al món de la salut pública i de l'entorn hospitalari. Això l'havia de fer coneixedor de la realitat social en què vivia la població treballadora i del seu grau de malestar. Malestar que el canonge ja havia conegut en diferents revoltes socials i en períodes molt determinats de la història barcelonina i catalana recent, l'últim, sens dubte, durant els sis anys que van del 68 a la restauració.

Saber aquesta realitat, però, no implica conèixer-la a fons i, molt menys, interpretar-la correctament per tal de trobar-hi solucions encertades. Morgades participava d'aquest desconeixement absolut que l'Església del moment tenia sobre el tema obrer³. Ell estava en la línia, perquè res ens indica el contrari, dels qui pensaven que calia una repressió decidida contra aquells que pertorbaven l'ordre establert, que la societat s'havia d'imbuir de la norma cristiana d'amor i concòrdia entre amos i patrons i que calia refiar-se dels principis de justícia i caritat per tal de resoldre els problemes. Per tant, la qüestió social era essencialment una qüestió moral.

L'arribada al bisbat de Vic, en 1882, significaria alhora exercir la tasca pastoral en una terra d'un contrast notable on convivien àmplies zones rurals i

1. Per a la biografia de Morgades i la bibliografia existent, vegeu JORDI FIGUEROLA, *El bisbe Morgades i la formació de l'Església catalana contemporània*. Tesi Doctoral inèdita (en curs de publicació), Universitat Autònoma de Barcelona, 1992.

2. No cal que citem l'extensíssima bibliografia sobre el moviment obrer barceloní des de mitjans del XIX. Per a fer-nos-en una idea, però, només cal citar els clàssics treballs de JOSEP BENET i CASIMIR MARTÍ sobre la classe treballadora durant el bienni progressista o els llibres de JOSEP TERRES sobre el sexenni o les aportacions de PÈRE GABRIEL i MIQUÈL IZARD.

3. Desconeixement que no vol dir que l'acció social de l'Església fos nul·la, com a vegades s'ha dit. En aquest sentit participo molt de les idees de JOSÉ ANDRÉS GALLEGO expressades en l'article *La Iglesia y la cuestión social: replanteamiento*, dins: *Estudios históricos sobre la Iglesia española contemporánea*, El Escorial 1979, 12-115.

de muntanya amb poblacions on havia crescut moltíssim la indústria⁴. El bisbat abraçava bona part de les conques del Freser, del Ter i del Llobregat amb viles industrials com Manlleu, Roda, Torelló, Manresa, Igualada, Sallent i altres.

Aviat, a més, el bisbe circulà per la diòcesi a fi de practicar la visita pastoral. Això el féu entrar en relació amb les zones obreres del bisbat i, ràpidament, comença a intervenir sobre el tema.

El diumenge 22 d'octubre de 1882, poc temps després d'haver entrat a la 32 diòcesi, visitava la colònia industrial de Vila-seca, situada a la vora del Ter i pertanyent al municipi de Sant Vicenç de Torelló⁵. L'arribada del bisbe fou espectacular, amb música, columnes guarnides, domassos als balcons i altres ornaments. La crònica ens comenta, d'aquesta manera, les paraules que adreçà el prelat a la gent que va seguir devotament la benedicció de la nova capella:

"En breves y enérgicas frases hizo ver cuán necesario es que al lado de la chimenea de la fábrica se eleve al cielo el campanario de la Iglesia, si se quiere que amos y jornaleros, ricos y pobres se mantengan cada uno en los límites de lo justo, refrenando unos y otros sus apetitos y pasiones desordenadas. Sólo en la práctica constante de los deberes religiosos, dijo, aprenderán los amos, que si tienen derecho al sudor del trabajador mediante el salario que le dán, no lo tienen jamás á su sangre, antes tienen estricto deber de mirar por ellos, como otros tantos hijos que Dios ha puesto bajo su amparo; como los trabajadores aprenderán á respetar á sus principales, amarles, servirles fiel y lealmente, y mirarles como á sus padres y protectores."⁶

Morgades faria una visita a Manlleu els dies 14 i 15 de juliol de 1883. A les sis del matí del 15, el bisbe celebrà una missa per a la població, en la qual, segons les cròniques, exhortà a la concòrdia entre obrers i patrons i atacà "la pràctica de las doctrinas anàrquicas y socialistas, que por aquellos dias, se les habían predicado"⁷. La tarda del dia abans ja havia visitat l'escola dominical de les monges carmelites de la caritat adreçada a les joves obreres. És de ressaltar que en aquesta visita l'acompanyava Torras i Bages.

4. Aquest contrast l'hem posat de manifest en JOAQUIM ALBAREDA i JORDI FIGUEROLA, *Una visió de la comarca d'Osona: anàlisi del control social en una comarca d'economia dual*, dins: CONXITA MIR (ed.) *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*, LLeida 1989.

5. Per a veure una mica la història i la trajectòria d'aquesta colònia, cal consultar l'interessant article de PERE COLOMER *La trajectòria d'una empresa cotonera (Vila-seca 1865-1913)*, dins: JORDI FIGUEROLA (ed.), *Osona i Catalunya al segle XIX. Estudis d'història*, Vic 1990, 161-183.

6. BOLETIN OFICIAL ECLESIASTICO. OBISPADO DE VIC, BOE BV, núm. 806, 31 d'octubre de 1882, 398.

7. BOE BV, núm. 824. 31 de juliol de 1882, 304.

El dia 17 d'agost de 1884 li tocava d'inaugurar un col·legi de l'Institut de la Sagrada Família a sant Hipòlit. Foren tres dies de funcions religioses. Després d'un ofici solemne, en què predicà el canonge Celestino Pazos, la comitiva s'adreçà cap a les escoles noves. El bisbe féu un discurs i, segons la crònica de la diòcesi, afirmà:

“Hizo particular incapié en el pavoroso problema social entre el capital y el trabajo, recomendandoles que inculcaran en los jóvenes desde su tierna edad la única solución posible, que generosamente propone la Iglesia en sus salvadoras reglas de Economía cristiana. Y aludiendo a cierto congreso socialista recientemente celebrado no lejos de St. Hipólito, pintó de mano maestra el horroroso caos que conduce el socialismo”⁸.

Voldríem ressaltar dues coses: en primer lloc, la imprecisió sobre “las salvadoras reglas de Economía cristiana”. Què es volia dir, exactament, amb aquest terme? I, en segon lloc, com intenta contraatacar davant el perill que representa “cierto congreso socialista” celebrat a prop de Sant Hipòlit. Aquest contraatac queda molt clar perquè, en una vetllada literària al vespre, es digueren tota mena d'improperis contra l'escola laica com a pervertidora de la joventut obrera. Morgades era, sens dubte, molt conscient del que anava passant mentre trepitjava el bisbat. La paulatina penetració d'idees republicanes i socialistes era evident i el prelat havia de condemnar sovint publicacions i diaris⁹.

El bisbe tornava a insistir en el tema social en la visita pastoral que féu a la vila de Sallent, durant una setmana, a finals de novembre de 1884. A part de posar la primera pedra de l'església parroquial que s'havia de reconstruir i de fer diferents funcions litúrgiques, pronuncià una allocució on constata la necessitat d'engrandir la parròquia per tal de contribuir a la resurrecció de l'esperit religiós dels seus habitants, un xic minvat. Les causes d'aquest fet les atribuï, segons les cròniques, a “la tiranía de la libertad del trabajo”¹⁰. Amb aquest terme tan gràfic es referia a la necessitat, per part de fabricants, pares de família i autoritats, de mirar que “mientras el Gobierno supremo no publique una ley que regularize el trabajo en sus dias y en sus horas, y sobre todo en la edad que han de tener los niños para ser admitidos en las fábricas, conforme reclaman á una la ley de Dios y los derechos de la misma humanidad; procure cada cual en el círculo de sus atribuciones trabajar, para que no sean

8. BOE BV, núm. 851, 1 de setembre de 1884, p. 403.

9. Per exemple el decret que fa el 22 de setembre de 1884 prohibint la lectura de “La Federación” i “La Democracia” d'Igualada. BOE BV, núm. 853, 27 de setembre de 1884. També des del butlletí es feia propaganda de publicacions obreres com el setmanari “El obrero católico. Semanario escrito por y para la clase obrera”, publicat a Manresa. Vegeu BOE BV, núm. 863, 14 de febrer de 1885, 84.

10. BOE BV, núm. 857, 29 de novembre de 1884, 521.

admitidos los niños en los talleres, hasta que su cuerpo y su alma haya recibido el desarrollo necesario y la instrucción civil y sobre todo religiosa, que les haga un día buenos cristianos y buenos ciudadanos, y den á sus familias centuplicado el pequeño jornal que la codicia arranca hoy día de su prematuro y violento trabajo”¹¹. Fou molt significatiu el lliurament d'un pa de sis lliures, dues lliures d'arròs i una pesseta que es féu a cada pobre de la població. La justícia social es basava en el paternalisme i la caritat cristiana.

Aquest paternalisme es veu molt clar, també, en fets com l'acord a què arribaren el bisbe i el gerent de la companyia de ferrocarril i mines de Sant Joan de les Abadesses, el 21 de desembre de 1884, per tal que un capellà i unes monges del pare Coll, dedicades a l'ensenyament, poguessin disposar d'un local per a instruir els nens i les nenes dels treballadors de la companyia¹². Les escoles les inauguraria el mateix Morgades el dimarts de Pasqua de 1885¹³.

El Sagrat Cor serà una devoció que, com sabem, s'utilitzarà per alluitar contra els “temps moderns”. Poblacions, parròquies, etc., es varen consagrar al Sagrat Cor durant aquells anys. El món obrer no hi era aliè. Un exemple pot ser la consagració al Sagrat Cor de nens obrers de Roda i Sant Hipòlit de Voltregà, dues poblacions fabrils, pel juny de 1890¹⁴.

La pastoral que escriu el 5 d'agost de 1886¹⁵ sobre les impressions de la seva visita pastoral per la diòcesi toca, alhora, una altra vegada, el tema social des d'una òptica estrictament moral. Parla sobre dos vicis que estan fent molt mal: l'avarícia i la cobdícia, les ganes irrefrenables d'adquirir riquesa. Això li serveix per a fer una crítica ferotge envers un fenomen que no analitza, però, en profunditat: la introducció del capitalisme en l'esdevenir normal de la societat. Morgades no encerta a desemmascarar aquest sistema econòmic, perquè l'Església, en aquells moments, encara no l'havia qüestionat ni estudiat. Les crítiques, repeteixo, són de caire moral: l'explotació a les fàbriques on nens i nenes treballen amuntegats, barrejats, etc. Però la crítica a aquesta explotació no és sobre la possible explotació física i econòmica, sinó sobre la possibilitat que els nens no tinguessin temps lliure per a anar a doctrina i que els vicis allunyessin aquests treballadors de les virtuts cristianes. Evidentment, sense dir-ho, hi ha un menyspreu per aquesta “nova” manufactura i es connota una predilecció cap a la societat agrària on les virtuts eren més cristianes, l'església tenia més influència i la vida familiar era més intensa.

11. *Ibid.*

12. BOE BV, núm. 859, 31 de desembre de 1884, 555.

13. BOE BV, núm. 867, 15 d'abril de 1885, 159-60.

14. BOE BV, núm. 1008, 15 de juliol de 1890, 313-14.

15. BOE BV, núm. 904, 5 d'agost de 1886.

Però es veuen també l'avarícia i la cobdícia en la manera com molts han adquirit propietats de l'Església, òbviament les no sanejades, a través de les desamortitzacions. Tampoc aquí no s'entén que sigui fruit del mateix sistema econòmic capitalista i la crítica s'argumenta en termes morals. Les propietats de l'Església són un patrimoni que no es pot tocar, perquè, curiosament, diu que això és un atemptat contra els pobres, i que hi ha hagut persones que s'han saltat els acords entre l'Estat i l'Església. O sigui, que s'accepta tot el que es fa en el marc jurídic entre els dos poders, si algú se n'aprofita una mica més és signe de cobdícia i, per tant, és pecat i un senyal dels mals temps pels quals travessem.

La caritat, virtut cristiana per excel·lència, també es ressent de l'estat de coses actual. Això fa que els vicis oposats a la caritat, la maledicència, la mentida, la calúnnia i la difamació s'hagin estès extraordinàriament. A part de fer una denúncia de la pèrdua de valors, Morgades aprofita l'ocasió per a denunciar, en aquesta crítica, la mentida i la calúnnia, la difamació a què són sotmesos els bisbes i les autoritats de l'Església per part sobretot dels escriptors. Difamació que ha entrat en els diaris, difamació que està entrant en els seminaris. La referència a la situació d'aquells moments amb totes les polèmiques a la premsa no pot ser més clara. Per tant, referències concretes a la problemàtica obrera, molt poques.

Haurem d'esperar quatre anys a tenir al davant la primera gran pastoral de Morgades sobre la qüestió obrera. El títol, "Carta-pastoral de Morgades sobre la devoció al Sagrat Cor de Jesús i la qüestió obrera", de juny de 1890, no pot ser més significatiu, perquè vincula la qüestió obrera a la devoció al Sagrat Cor de Jesús. De fet, aquesta devoció, indicada per a lluitar contra els mals temps actuals i la modernitat, també s'erigeix com a propícia per al tema obrer. D'aquí es dedueix que la problemàtica obrera és filla de la maldat de l'època.

Primer fa unes consideracions sobre la circular que féu el bisbe als rectors per tal que celebressin el mes de Maria, sobretot davant la "manifestación internacional", o la vaga que es plantejava a nivell internacional. Es tracta de la celebració del primer Primer de Maig, fet d'indubtable transcendència que va fer mobilitzar tots els sectors. L'església, des del Vaticà a la premsa i als bisbes, també va reaccionar davant l'esdeveniment. Això és el que, de fet, motiva la pastoral. Morgades analitza els resultats d'aquest Primer de Maig, que considera desastrosos pels mals materials i morals que ha generat i per la

minva al principi d'autoritat que ha provocat. El que el preocupa és que la seva influència s'hagi sentit a Espanya, a Catalunya. Cita, a més i sense especificar, els efectes "en una población de nuestra misma Diócesis", que deu ser segurament Manresa¹⁶.

Morgades, però, no es limita a condemnar aquest fet, sinó que seguidament exposa el seu programa i les accions que caldria fer per a solucionar el problema. En primer lloc, recomana l'oració com l'element més decisiu per a millorar les coses. Oració que vol adreçar sobretot al Sagrat Cor:

"Y debe ser un poderoso estímulo para continuar orando, lo mucho que se ha conseguido hasta ahora: primero se ha conseguido que tanto los que gobiernan como los pueblos hayan confesado la necesidad del descanso el domingo; y que es altamente inmoral y antisocial el trabajo de las mujeres y de los niños en las condiciones con que se verifica en muchos puntos; que es lo que ha proclamado en todos los tiempos la Iglesia; y segundo se ha visto que la inmensa mayoría de los obreros obran por seducción ó por coacción, y que se abandonarían los procedimientos de fuerza el día que el obrero pudiese obrar con entera libertad, y hubiese podido recibir noticias exactas de la cuestión que se debate, mediante una instrucción cristiana, exenta de las preocupaciones que en él crean predicaciones y publicaciones, tan insensatas como criminales, y las pasiones desenfrenadas que éstas le suscitan"¹⁷.

Però, per a Morgades, l'Església ha de fer més i ha d'intervenir en aquesta qüestió. La segona recomanació que exposa és, doncs, que "los RR. Párrocos, pues, los predicadores, los periódicos y las Asociaciones católicas, los Círculos de Obreros, y en general cuantos puedan hacer oír su voz, cumplirán un deber á la vez cristiano y social, estudiando bien la cuestión de entemano, y así, inspirándose en la más ardiente caridad, derramen luz sobre la materia; cuestión delicada y difícilísima, pero que está al alcance del católico bien instruido"¹⁸. ¿Clara crítica del hisbe al desinterès que, sobre el tema, havia tingut l'Església?. ¿Plantejament de tot un programa d'actuació per part de l'Església davant d'una problemàtica que començava a preocupar-los i alarmar-los de mala manera i que, com a primer pas, s'havia d'estudiar? Evidència que calia passar a l'acció d'una manera decidida pels perills que suposava? Pensem que tot plegat rondava pel cap del prelat i de les altes esferes vaticanes i no és d'estranyar que poc temps després Lleó XIII escrivís la *Rerum Novarum*.

En definitiva, Morgades pensava que l'Església havia d'intervenir i acostar els contendents socials al seu si per a ser ella mateixa qui arbitrés les possi-

16. Vegeu per a aquest tema JOAQUIM FERRER, *El primer 1er de maig a Catalunya*, La Llar del Llibre, 3ª edició, Barcelona 1986.

17. Carta-pastoral de Morgades sobre la devoció al Sagrat Cor de Jesús i la qüestió obrera. Vic, 13 de juny de 1890. BOE BV, núm. 1006, 16 de juny de 1890, 258.

18. *Ibid.*, 259.

bles solucions i informés a tots plegats sobre el seu comportament futur. Es tractava de la cristianització de les relacions socials en el marc de la cristianització de l'Estat i de la societat moderna.

Aquesta Església, la qual, segons Morgades, és l'única que no desempararà els drets de ningú, ni les justes prerrogatives del ric, ni les veritables necessitats del pobre, l'única capaç d'harmonitzar les classes socials perquè la seva doctrina es basa en la caritat, és la que pot determinar, un cop els patrons i els obrers hagin deixat de banda les rancúnies, la cobdícia i els odis, els deures i els drets, dictats pel mateix dret natural, de cada una de les parts. Si se segueixen aquests drets i deures amb caritat cristiana i bona harmonia, el pas cap a una societat més propera a Déu serà un fet.

Aquestes consideracions li serveixen per a enumerar els drets i deures dels obrers i dels patrons. Respecte dels obrers reconeix la seves males condicions de treball i les necessitats justes que puguin tenir. El bisbe de Vic segueix l'argumentació que Lleó XIII fa servir en una carta escrita al bisbe de Colònia sobre la qüestió social, on li adverteix de la gravetat del problema i de la necessitat que els Estats facin alguna cosa per a solucionar flagrants injustícies, com també de l'acció que ha de dur a terme l'Església, una acció que parteix del reconeixement de la qüestió social i que ha de tenir com a guia dels deures i drets de les classes socials el propi Evangeli. Evangeli que ensenya quina ha de ser l'harmonia que ha d'existir entre la justícia i la caritat. Tot i que el mateix Lleó XIII, i per tant Morgades, reconeixen que les desigualtats humananes "tienen su origen en la misma naturaleza humana"¹⁹. Per tant, l'alternativa de l'Església davant la desigualtat, en ser, aquesta, generada per la pròpia condició natural de l'home, només pot ser temperada per la caritat, la qual cosa significa el desconeixement real o intencionat de les veritables causes de les desigualtats econòmiques entre la societat. Revela, alhora, la ignorància sobre les lleis del capitalisme i l'enyor de la societat d'antic règim, on era l'Església qui disfressava les desigualtats mitjançant les seves obres de beneficència.

Morgades utilitza arguments d'altres autors per a assenyalar la necessitat d'una reconciliació entre el capital i el treball: el fullet de Juan Cancio Mena *La cuestión obrera*, de recent publicació per aquells dies²⁰, o el text *La cues-*

19. Carta del Sant Pare a l'arquebisbe de Colònia sobre la qüestió social i l'esclavitud a l'Àfrica. BOE BV, núm. 1004, 14 de maig de 1890. Citada per Morgades en la Carta-pastoral de Morgades sobre la devoció al Sagrat Cor de Jesús i la qüestió obrera. Vic, 13 de juny de 1890. BOE BV, núm. 1006, 16 de juny de 1890, 264.

20. JUAN CANGIO MENA era el director de l'Escola de Comerç de Saragossa, "un eminente representante de las posiciones políticas y sociales más conservadoras" segons ENRIQUE BERNAT ROYO en, *Regeneracionismo, industrialización e "instrucción popular"*. Zaragoza 1894-1914, Guara editorial, Zaragoza 1986, 133.

lión econòmica de Eduardo Sanz y Escartín²¹, que Morgades considera del tot encertat quan planteja que no es poden donar solucions universals als problemes laborals sinó que cal procurar que estiguin en relació i harmonia amb la cultura i el grau de civilització concrets i particulars de cada lloc, zona o país. Les jornades laborals o les condicions de treball vindrien "determinades", d'aquesta manera, pel clima, les condicions naturals, la capacitació, l'alimentació, etc., idea amb la qual es volia contrarestar la universalització de les demandes proletàries que les organitzacions obreres intentaven de portar a terme.

Però el que preocupa sobretot el bisbe de Vic és la degradació moral que comporta el treball industrial, una veritable "ruina de almas". El treball domini, la blasfèmia, la barreja d'homes i dones, etc., són elements que embruteixen el treballador. Per a Morgades, la cristianització de les fàbriques anul·laria tot això i seria l'agent clau per a evitar les vagues. Aquest impregnar de valors cristians les relacions laborals començaria per establir el rès del parenostre dins els tallers i continuaria amb la vigilància de les condicions físiques i sobretot morals amb les quals s'ha de desenvolupar el treball. La vida familiar hauria de ser, en aquest punt, essencial. Morgades escriu les següents paraules, com a exemple d'on s'ha arribat en aquesta degradació i fa, alhora, una crítica al govern per no vigilar que es respecti la llei:

"Y en este punto abusos y defectos hemos encontrado por todas partes: lo mismo se ven niños de corta edad sepultados en una cuadra todo el día ó toda la noche por elección del dueño, que por exigencia del *filador*, que pagando por su cuenta al *metxé*, con el fin de sacar mayor jornal, sacrifica á veces á su propio hijo, y casi siempre á niños que la ley natural y la cristiana reclaman en otra parte. Y véase lo que puede esperarse de la intervención de los Gobiernos: deficiente ó no, ley tenemos en España que prohíbe estos delitos, pero es letra muerta para cuantos no quieren observarla, que son los más, desgraciadamente"²².

Morgades també considera quins són els deures dels obrers: deixar de banda qualsevol odi, tota associació immoral, tota solidaritat reprobable que a la llarga els fa caure en l'esclavitud i en la manipulació d'organitzacions impies, menys cafès, menys balls, menys joc i tavernes, rebutjar la lectura d'impresos immorals i allunyar-se de consells que prometen un alliberament fals. Que no esperi millorar les seves condicions per l'acció d'associacions

21. Sociòleg espanyol (1855–1939). Va tenir diferents càrrecs públics i fou membre de la Acadèmia de Ciències Morals. D'entre les seves nombroses obres cal mencionar *El individuo y la reforma social*, de la qual es feren diverses edicions i fou traduïda al francès. Enciclopèdia Espasa y Calpe.

22. Carta-pastoral de Morgades sobre la devoció al Sagrat Cor de Jesús i la qüestió obrera. Vic, 13 de juny de 1890. BOE BV, núm. 1006, 16 de juny de 1890, 269.

internacionals, ni nacionals, ni per mitjà d'accions violentes i de vagues, ni esperi l'acció dels governs.

Per al bisbe la clau de tots els problemes és “busque el obrero su bienestar contrayendo hábitos de economía, haciendo vida familiar, en una palabra, siendo buen cristiano”²³. La recristianització ens apareix, una altra vegada, com l'element clau. Aconseguir la creixent influència de l'Església sobre la societat hauria de ser l'únic camí que queda. Influència de l'Església sobre la societat que no es pot tenir sense el regnat social de Crist: “sin el reinado de Jesucristo en la sociedad como en el individuo, es imposible la solución de la cuestión pendiente, es imposible la paz y la tranquilidad, el triunfo y goze de la libertad bien entendida y de la dignidad humana”²⁴.

Acaba la pastoral demostrant com la devoció al Sagrat Cor de Jesús representa el camí més recte per a arribar a aquest “regnat de Jesucrist” que propugna com a portador de la felicitat dels humans.

Només un mes més tard, el bisbe tornava a insistir sobre el tema amb un altre escrit adreçat als diocesans de Manresa. Carta, escrita en català, on parla sobre les lluites socials d'aquell any a la capital del Bages. Es refereix a la seva carta pastoral del dia 13 de juny, però el to de la carta és més emotiu, cosa que podem comprovar en aquest paràgraf:

“Vos he dirigit moltes vegades ma veu de Pare y de Pastor; fabricants, ríchs, caritat: treballadors, paciència; la solució no ha de buscarse en la revolució, sino en la evolució ó cambi que s'operará ab lo concurs de tots los qui tenen fe en la Divina Providencia, que dona á cada temps y á cada u lo que convé, si sab esperarse'l moment oportú. Que ni amos ni treballadors extremen sos drets en aqueixos moments d'efervescencia, y que esperen ferlos valer en temps de tranquilitat: sobre tot evitin tots los procediments de forsa y de violencia; aixó diuhen vostres verdaders amichs de totas opinions políticas; y os ho diuhen á vosaltres, principalment á vosaltres los obrers, personas que no poden servos sospitosas y que ab sos consells donan proba de grans virtuts cívicas.

Fabricants: ¿No sería possible sens abdicar cap de vostres drets, y fins si voleu ab lo ben entés de no renunciar á cap de ells en quant siguinessari, cedir momentáneament de vostra actitud en bé de la pau?

Obrers: ¿Si després que hagueu apurat inútilment los medis legals per lograr vostre objecte, no os espera altra cosa que la fam y la miseria, no es preferible acudir al treball, y tractar després de conseguir, tot treballant, lo que

23. *Ibid.*, 271.

24. *Ibid.*, 272.

desitjeu?

No volem entrar al fons de la qüestió; estimem de cor á amos y á treballadors, y sobre tot estimem á la Patria, á nostra benvolguda Catalunya, que cap y al fi es la que sofreix las conseqüencias de aquesta llastimosa desavenencia: fem un esforç suprem, sobreposis la rahó á la forsa, domine la prudencia y la caritat”²⁵.

Torna a plantejar, a continuació, l’element central que pot solucionar-ho tot: Crist. I, a més, fixem-nos amb les referències que fa de Catalunya i el to patriòtic amb el qual lliga tota aquesta problemàtica:

“Amos y obrers, reconeixem ab vosaltres que s’ha de donar solució com cal, estable y permanent, á la qüestió obrera y social que’ns ocupa; aqueixa es dificil, mes no imposible: Cristo la dona per totes, *solutio omnium difficultatum*, *Christus*: y tenim prou confiansa en Deu, en las Autoritats, en las moltissimas personas de valer y de bon cor, en los fabricants y obrers, pera que renunciem á la esperansa de trobar lo camí de aqueixa satisfactoria solució ab lo concurs de tots, pero després que s’haja abandonat la actitud helicosa que avuy domina en aquesta per mi tant estimada ciutat, per tants títols digna de felicitat y ventura.

Que hi haja donchs treva , y de la treva, cregueume, ha de resultar la pau en benefici comú: tots som germans en Jesucrist, som fills d’una mateixa mare, la Patria que igualment estimem: tenim tant lligats los interessos que es impossible perjudicar á uns sens perjudicar als altres; que domini, donchs, la prudencia, la caritat y l’ propi interès; obehiu y tingueu confiansa en Deu y en las digníssimas Autoritats quevetllan per lo vostre bé, y’ls drets ben entesos de tots quedarán satisfets”²⁶.

Queda molt clar que el prelat sintonitzava amb les preocupacions que sobre el tema tenien altres esferes de la jerarquia eclesiàstica. Faltava menys d’un any perquè Lleó XIII fes pública l’encíclica *Rerum Novarum*²⁷.

25. Carta de Morgades a la ciutat de Manresa amb motiu de les lluites obreres. Vic, 22 de juliol de 1890. BOE BV, núm. 1009, 31 de juliol de 1890, 327-28.

26. *Ibid.*, 328.

27. El butlletí eclesiàstic d’aquell reproduceix un seguit de documents vaticans que ens proven l’interès de Morgades a seguir el que s’estava pensant a Roma sobre el tema. Hi ha reproduït el discurs del Sant Pare al Sacre Col·legi on parla del socialisme (BOE BV, núm. 999, 15 de març de 1890). El discurs del papa al Sacre Col·legi en l’audiència solemne del dia 2 de maig, que és una resposta del papa a la felicitació dels cardenals amb motiu del 12è aniversari de ser elegit Papa. A la p. 222 parla dels obrers i del socialisme. BOE BV, núm. 1004, 14 de maig de 1890. La carta del Sant Pare a l’arquebisbe de Colònia sobre la qüestió social i l’esclavitud a l’Àfrica. Molt interessant. És, sens dubte, la influència que té la celebració del primer 1er de maig. BOE BV, núm. 1004, 14 de maig de 1890. Breu de Lleó XIII al bisbe de Pàdua, Roma 11 de

El 15 de maig de 1891 era promulgada l'encíclica *De conditione opificum*. L'Església emetia, per primera vegada i després d'un retard escandalós, el seu punt de vista sobre la qüestió obrera. Fins aquell moment, des del Vaticà, només s'havien fet condemnes a la perversitat dels temps moderns que el capitalisme i la industrialització havien portat. Les doctrines polítiques del món contemporani i tot el relacionat amb les transformacions socials del nou model econòmic havien estat anatemitzades repetidament des de la Santa Seu. Amb la *Rerum Novarum* s'obria el que seria conegut com "la doctrina social" de l'Església.

L'encíclica no surgeix, però, per les inquietuds de la cúria romana, sinó com a resposta a una realitat econòmic-social de regions fortament industrialitzades i de les inquietuds del "catolicisme social" que havia nascut a països com Bègica, França, Alemanya i altres²⁸. A més, cal afegir el "perill" socialista (reorganització de la II^a Internacional amb els congressos de París de 1889) i la celebració del Primer de Maig.

L'encíclica reconeix la problemàtica obrera i la qüestió social com un tema important i fruit del nou règim econòmic. És antisocialista perquè és absolutament bel.ligerant amb el socialisme, que és considerat, segons la tradició ideològica de Roma, com l'hereu d'un procés de descristianització que arrenca del protestantisme i, alhora, no accepta de cap manera cap forma de col·lectivisme. És antiliberal perquè no accepta l'autonomia absoluta de l'economia de mercat i critica els abusos que pot generar el capitalisme, tot i que defensa la propietat privada com un dret natural i no planteja cap alternativa a aquest sistema, sinó que només avala mecanismes correctors de les possibles injustícies.

Tres seran els temes clau entorn dels quals girarà tota la discussió sobre l'encíclica: l'intervencionisme de l'Estat, el tema del salari just i la qüestió de l'associacionisme obrer. Pel que fa el primer aspecte, l'escrit papal defensa un

gener de 1890, en què el felicita i l'encoratja què s'estudiï la qüestió social de manera científica i per part de l'Església. BOE BV, núm. 1007, 30 de juny de 1890. I, a més, hi ha la consagració dels nens obrers de Sant Hipòlit de Voltregà al Sagrat Cor (interessant per les consideracions que fa). BOE BV, núm. 1008, 15 de juliol de 1890.

28. La bibliografia sobre l'Església i el tema social és abundantíssima. No es tracta de fer un repertori de llibres i d'articles de revistes. Es pot consultar qualsevol història de l'Església contemporània per a refer el marc històric de l'encíclica, la seva significació i el contingut. Nosaltres hem utilitzat el llibre de JESUS IRIBARREN I JOSÉ LUIS GUTIERREZ GARCIA, *Ocho grandes mensajes*, Madrid 1977; El *Manual de historia de la Iglesia*, d'HUBERT JEDIN, Barcelona 1988, i el llibre de FELICIANO MONTERO, *El primer catolicismo social y la "Rerum Novarum" en España (1889-1902)*, Madrid 1983, on es pot trobar tota la bibliografia més important sobre el tema. Moltes de les nostres aportacions són tretes de llibres i articles que són citats i reproduïts en aquest llibre.

cert tipus d'intervencionisme estatal sobre determinades condicions laborals, sobre la determinació d'un salari just i sobre altres temes per tal que, en nom de la justícia, es puguin corregir els desajustos que provoca un funcionament absolutament lliure del mercat. Malgrat això, el marc de fons de l'encíclica continua basant-se en la caritat, en l'acció paternalista dels patrons sobre els treballadors i la resignació d'aquests en la seva situació, com una exigència cristiana i una manera de superar la "lluita de classes", veritable monstre, segons l'encíclica, que destrueix la societat i que representa l'arma dels enemics de l'Església. Quant al salari, pensa que cal que sigui just, que superi també l'estricta consideració econòmica i que s'introdueixin consideracions morals per tal d'establir-lo. Ha de ser just i necessari perquè el treballador i la seva família puguin viure dignament. Pel que fa al tema de l'associacionisme, l'encíclica proposa, com a element ideal, l'associació mixta entre amos i treballadors (rememorant la tradició corporativa medieval), a fi que l'harmonia entre els agents socials faci superar la lluita de classes. Però, alhora, reconeix la possibilitat de l'associacionisme obrer pur, aportació molt nova que va possibilitar la creació dels primers sindicats cristians.

El llibre de Feliciano Montero²⁹ continua essent el més complet per a valorar la incidència de la *Rerum Novarum* a Espanya. L'autor, en les conclusions del llibre, planteja el retard i el desfasament del catolicisme social espanyol en relació amb l'europeu: "No se trata sólo de una recepción tardía del catolicismo social, sino también, y a la vez de unos planteamientos en gran parte desfasados. Detrás de la nueva terminología social, muchas veces subyacen y permanecen concepciones tradicionales sobre la cuestión social y alternativas vinculadas a la mentalidad benéfico-caritativa del Antiguo Régimen"³⁰.

Abans de la *Rerum Novarum* trobem pocs moviments i referències al fet social³¹ a Espanya, tal com es pot comprovar en l'escassa incidència del tema en el primer congrés catòlic de Madrid de 1890. Les possibles explicacions del retard i desfasament del catolicisme social espanyol podrien ser dos: per una banda, el context general de retard del reformisme social espanyol (que es

29. FELICIANO MONTERO, *El primer catolicismo social... op. cit.*

30. *Ibid.*, 397.

31. S'ha repetit moltes vegades els advertiments que sobre el tema feia Balmes, veritable precursor entre els eclesiàstics espanyols de la preocupació sobre els efectes socials de la industrialització. També el cas del P. VICENT i els seus *Círculos católicos de obreros* (vegeu MONTSERRAT LLORENS, *El P. Antonio Vicent S.J. (1837-1912). Notas sobre el desarrollo de la acción social católica en España*, dins: *Estudios de Historia Moderna*, IV, Barcelona 1954, 395-440.) També hi ha el treball de Casimir Martí. "Datos sobre la sensibilidad social de la Iglesia durante los primeros 30 años del movimiento obrero en España" dins de AA.VV., *Aproximación a la historia social de la Iglesia española contemporánea*. El Escorial 1978.

manifesta, per exemple, amb el desfasament a aplicar una primera legislació socio-laboral) i, per l'altra, el fet que el centre del debat en el catolicisme espanyol i les seves jerarquies fos la polèmica de l'acceptació o no de l'estat liberal, cosa que feia que qualsevol altre tema restés absolutament al marge³².

Morgades serà un dels altres bisbes que tractarà àmpliament el tema social arran de l'encíclica. La pastoral més notable serà la que porta el títol "Exhortación pastoral sobre la cuestión social con motivo de la proximidad del 1º de mayo", datada a Vic el 17 d'abril de 1892³³. Segons el prelat, són dues les motivacions que el mouen a escriure la pastoral: per un cantó, i tal com diu el títol, la proximitat del Primer de Maig, la por envers una jornada que podria "poner en peligro no sólo vuestros bienes temporales, sino también los del alma"³⁴. L'altra motivació és la problemàtica obrera d'alguna de les poblacions més importants del mateix bisbat:

"Muévenos á esta nueva exhortación pastoral no sólo el estado general de la sociedad de que todos formamos parte, sino el particular de varias Comarcas de las dos Diócesis que el Señor Nos ha confiado (es refereix a Vic i Solsona), sujetas de un tiempo á esta parte á continuas perturbaciones por causa de lo que forma una parte del problema social: la cuestión obrera"³⁵.

Quines solucions proposa? Què cal fer? Segons el bisbe, "después de haber hablado el Sucesor de San Pedro con una claridad y sabiduría que ha llenado á todo el mundo de asombro, el tema está ya agotado, y no es posible buscar fuera de su palabra ni argumentos más propios, ni razones más convincentes, ni autoridad más augusta y más sagrada"³⁶. Això representa la identificació absoluta i total amb els postulats de Lleó XIII sobre el tema, que es demostra també amb la publicació i la distribució de l'encíclica per la diòcesi.

Tot i això, en la pastoral, Morgades intenta precisar la seva posició, sense deixar de guiar-se, és clar, pel document papal. Divideix la pastoral en set apartats que, més o menys, vénen a tractar els següents temes: història i plantejament de la qüestió social; paper de l'Estat i de la societat davant la problemàtica obrera; drets i deures del patrons i dels obrers; anàlisi de temes com la vaga, el salari i altres i, finalment i a manera de conclusió, unes quantes recomanacions.

D'entrada, el bisbe pensa que quan la situació de la classe obrera provoca

32. FELICIANO MONTERO, *El primer catolicismo social...*, 397–405.

33. Publicada a BOE BV, núm. 1053, 25 d'abril de 1892, 165–230.

34. *Ibid.*, 165.

35. *Ibid.*, 166.

36. *Ibid.*, 166.

un malestar tan universal i potent és que alguna cosa hi ha de veritat i que cal buscar-hi el remei. Per tant, el problema existeix i la solució només pot venir de dues bandes: de l'Església i de la societat. L'Església és el camí segur per ser la portadora de la "veritat", mentre que la societat, a la qual identifica sovint amb l'Estat, està tocada pel vici dels temps moderns. Tot i això, encara afirma que no està del tot perduda i que, seguint una de les argumentacions principals de Lleó XIII, cal deixar el camí lliure a l'Església i a l'Estat per tal que solucionin el problema.

Fa seguidament un xic d'història, la mateixa història de sempre, la que argumenta que tot plegat arrenca del cisma protestant: "En el orden político el Protestantismo produjo el liberalismo, que acaba de arruinar á la sociedad, separándola enteramente de Jesucristo, y en el orden económico sembró la semilla del comunismo, del socialismo; en una palabra, de todos los males que estamos experimentando en este orden y que nos tienen tan justamente alarmados"³⁷. Evolució catastròfica que ha portat la "revolució", monstre que tot ho devora, els efectes de la qual repetidament havien estat anunciats per Donoso Cortés, De Maistre, Balmes...

Quins serien els eixos generals sobre els quals caldria assentar la solució de la problemàtica obrera? Segons Morgades serien tres: la justícia, la caritat i la llibertat. Ho argumenta d'aquesta manera:

"Convenimos en que es preciso resolver la cuestión obrera lo antes posible; mas no debe olvidarse que para ello deben las concurrir tres grandes fuerzas á fin de completar y sostener las demás que se empleen para resolverla: la justicia, la caridad y la libertad. La justicia, que respeta y hace respetar todos los derechos; la caridad que, más poderosa que la justicia, suple todas sus deficiencias, apaga los odios, alivia las miserias y las desgracias inevitables, y reúne en santa fraternidad las clases sociales; la libertad, que no permite, más que en la medida necesaria, la intervención del Estado, que protege la iniciativa particular y la dignidad de patronos y obreros; la libertad, en fin, para las obras é instituciones católicas, únicas capaces de aplicar las primeras y señalar límites á la última"³⁸.

Programa del qual es dedueixen dues coses claríssimes: l'una, el protagonisme absolut de l'Església, l'única que pot aplicar la justícia i la caritat i controlar el marge de llibertat i, l'altra, la intervenció de l'Estat, cosa que afirma, encara que de manera molt limitada, la *Rerum Novarum*. El marge d'intervenció de l'Estat és el que distingeix Morgades d'altres prelats, com el de

37. *Ibid.*, 169.

38. *Ibid.*, 171.

Barcelona³⁹, o d'altres autors que donen un paper més important i decisiu al poder civil com a possible regulador de solucions. En aquest sentit Montero opina, molt encertadament, que Morgades, "entre la iniciativa estatal y la particular (la patronal), se sitúa claramente en la tendencia más liberal, desconfiada de la intervención estatal, partidaria por el contrario de las iniciativas de los patronos cristianos en sus fábricas"⁴⁰. Malgrat citar fragments de l'encíclica en els quals el papa parla de la necessitat de lleis que regulin aspectes socials, a fi que no es produeixin situacions injustes que motivin vagues, o atacs a la dignitat humana pel que fa a les condicions de treball, Morgades és molt clar quan mostra la seva desconfiança envers els governs i ens diu que "no podemos abrigar grandes esperanzas por esta parte, porque es de temer

39. El bisbe Català, lògicament, tractà el tema social. És clar que el prelat de la zona més industrialitzada de la Península no podia obviar-lo. Ja abans de la *Rerum Novarum* havia participat en el Congrés catòlic de Saragosa i havia fet una pastoral sobre la qüestió social, en 1891. Un cop publicada l'encíclica, hi dedicà sengles cartes pastorals el 1892 i el 93 (La primera és de 1-2-91 i s'hi publica com a apèndix de "El proyecto de Bases parala resolución del problema obrero [...], presentat al Congrés de Saragossa (publicat en el BOE BB 1981, 45-68 i 68-74); la segona és del 18-3-1892 (BOE BB 1892, 54-69); la tercera és del 4-3-1893 (BOE BB 1893, 61 i ss). Entre aquests tres documents, s'hi veu una evolució molt clara dels plantejaments del bisbe Català (segueixo l'anàlisi de FELICIANO MONTERO): passa d'una preocupació per les condicions de vida dels treballadors i les exigències socials de la caritat cristiana (pastoral de 1891) a una preocupació exclusiva pel procés de descristianització de les classes treballadores i per la influència perniciosa sobre elles de la propaganda anticlerical i laïcista, enfront la qual proposa, en la pastoral de 1893, un programa de "restauració cristiana". Malgrat que la primera pastoral de 1891 analitza els temes del salari, de les condicions laborals (horaris, condicions higièniques de les fàbriques, etc.) i proposa solucions, això sí, basades estrictament en la caritat cristiana per tal d'arribar a l'ideal d'entesa entre patrons i obrers, la presència d'organitzacions obreres a Barcelona i, sobretot, la propagandai l'acció dels anarquistes, principals instigadors, segons Català, del procés descristianitzador del poble treballador, fa que el bisbe vagi desembocant en una preocupació única cap a aquest procés de detrucció de l'Església, l'única que pot refer la societat moralment atacada. Quines coses recull Català de la *Rerum Novarum*? En primer lloc, cita els paràgrafs de l'encíclica que es refereixen al deure de l'Estat de protegir els més necessitats, tant pel que fa als béns espirituals (reglamentació del descans dominical, dignitat...) com als materials (jornada laboral de dones i nens...), la qual cosa confirma la posició "intervencionista" del bisbe, aspecte que el distingirà de Morgades. En segon lloc, recull els consells del Papa als patrons sobre el salari just, sense explicar en què consisteix. Incideix, en tercer lloc, en trobar les bases d'una conciliació permanent entre patrons i obrers i, finalment, insisteix en el paper que ha de tenir l'Església en la solució de la qüestió social. Solució que només pot venir amb la restauració de principis, normes i control sobre la societat per part de l'Església. El principi restaurador de l'ordre cristià ha de ser l'element clau de la superació d'un món angoixat per la descristianització i la pèrdua dels valors espirituals.

40. FELICIANO MONTERO, *El primer catolicismo social... op. cit.*, 188.

que los Gobiernos, por el afán de hacerse populares, ó para afianzarse en el poder; o porque ha llegado la hora terrible de estar ciegos; no querrán decirse á plantear aquellas reformas que son de necesidad absoluta para arraigar los buenos principios”⁴¹. Per al bisbe, els governs són presoners de la “revolució” i l’única acció que seria definitiva és la repressió decidida, sobretot davant d’actes violents i fets com els “petardos” –així els anomena– anarquistes a diferents ciutats espanyoles i estrangeres, una repressió encaminada a retornar a l’Església la seva influència:

“ Poco, pues, es de esperar de parte del Estado, mientras se gobierne por unos principios tan contrarios á la historia como á la lógica, á la fe como á la razón. Y, sin embargo, es evidente que tiene un gran papel que desempeñar, primero para remediar el mal que ha hecho á las dos clases litigantes, ricos y pobres, con la concesión de las libertades para el mal, que ha dado á unos y á otros; y segundo, porque en el estado de limitada acción á que ha reducido á la Iglesia, por los diversos medios que no hay necesidad de recordar aquí, y en el estado de violencia en que se halla ya hoy la cuestión, la influencia de la Iglesia y de la ciencia ha de ser ineficaz, si no va apoyada por la fuerza, que disposiciones gubernativas sería menester que aumentasen, procurando el respeto a los altos principios de que se valen la Religión y la ciencia digna de este nombre, y no disminuyendo su poder con la inacción, y peor todavía con leyes que esterilizen su acción, en vez de informarse en tales principios”⁴².

Aquesta desconfiança envers l’Estat, a qui, com hem vist, només reserva tasques repressives, és acompanyada per una gran confiança en el paper que ha de tenir la societat. Una societat que ha de reaccionar i, a través de l’Església, ser protagonista d’una transformació profunda per tal d’acabar amb les injustícies i amb tot el que pot representar justificació per a la demagògia i l’acció dels revolucionaris. “Nada hay que dé á un pueblo una vida fecunda como la iniciativa privada, creando establecimientos científicos y de beneficencia”⁴³, frase que resumeix perfectament el que diem i que ens informa sobre quins són els punts cap on, segons el prelat, cal dirigir l’atenció.

Passa després a parlar, en l’apartat IV, sobre els rics i els amos. En primer lloc reproduïx unes citacions de l’encíclica per tal d’exposar les tesis de Lleó XIII sobre el particular. Morgades, però, posa l’èmfasi a considerar en última instància la qüestió social com una problemàtica que només té una solució de tipus “moral”:

“La cuestión social es una cuestión cristiana, una cuestión de caridad y de

41. *Ibid.*, 173.

42. *Ibid.*, 178.

43. *Ibid.*, 184.

humildad, una cuestión de amor y de paciencia, una cuestión de fraternidad; mediante la cual vayan unidos como hermanos, y se den un abrazo estrechísimo en el seno de la Religión y de las virtudes morales pobres y ricos, propietarios y trabajadores, capitalistas y obreros, bajo la forma de patronato; forma en la que habita el espíritu de San José⁴⁴.

Aquest ideal és el que es veu en alguns exemples d'amos cristians, que compleixen àmpliament els deures i les recomanacions de l'encíclica i que Morgades posa com a mostra de com s'ha d'actuar: el marquès de Comillas⁴⁵; el fabricant de Mataró, Joaquim Coll i Regàs⁴⁶; el baró Harmel, industrial de la Val des Bois; l'Associació mútua de fabricants i obrers de Sallent⁴⁷; l'Associació de fabricants de Manresa i Comarca⁴⁸, i altres.

Reconeix, malgrat això, que moltes vegades es fracassa, i posa com a exemple "la que se había fundado en dos notabilísimas fábricas situadas a orillas del Llobregat [...] y otra asociación formada en una extensa Comarca que baña el Ter"⁴⁹. Fracasos deguts a la "guerra que hicieron á tales obras las asociaciones anárquicas"⁵⁰.

Insisteix en la seva postura antiintervencionista amb una crítica al projecte francès de creació d'una "caixa" per tal d'assegurar la jubilació, que seria finançada, en dues terceres parts, per l'Estat⁵¹.

44. *Ibid.*, 189.

45. Posa els exemples de les mines asturianes d'Aller on s'institueixen premis per als obrers, una "Caja de retiros", una escola, assegurances de vida per als treballadors i uns habitatges que eren rifats entre els treballadors i que havien estat construïts per l'empresa. També posa exemples de l'actuació del marquès en la Companyia Transatlàntica i la fundació del seminari per a pobres a Comillas. *Ibid.*, 192-94.

46. Que ha fet un reglament amb les concessions i recompenses que aquest fabricant atorga als treballadors de casa seva si estan malalts i a qui faci imposicions a la Caixa d'Estalvis. *Ibid.*, 194-95.

47. Aquesta associació serveix per a socórrer els obrers malalts, mitjançant una quantitat setmanal, que disposen els treballadors i el cinquanta per cent d'aquesta suma que lliuren els fabricants. Aquest és el camí per a lluitar contra els revolucionaris, segons Morgades, donat que "pocas poblaciones de Cataluña han sido más castigadas por males de esta clase, que la importante villa de Sallent, de Nuestro Obispado, á consecuanecia de predicaciones insensatas, enseñanza laica y demás cortejo de malas semillas". *Ibid.*, 196.

48. Hi ha la carta del seu president i tresorer, enviada al bisbe el 18 de març de 1892, on li comuniquen quins són els objectius de l'associació. *Ibid.*, 197-98.

49. Pel que fa aquesta última, es refereix, sense que ho digui, a la "Sociedad obrera bajo la invocación de Nuestra Señora del Cármen" de Manlleu. Per veure en què consistia es pot consultar el seu reglament: *Reglamento de la Asociación de operarios de ambos sexos de Manlleu dedicados á la fabricación de algodón bajo la invocación de Nuestra Señora del Carmen*. Tipografía y Librería Católica de San José, Vich 1888.

50. *Ibid.*, 202.

51. Fa uns comentaris molt durs. *Ibid.*, 203.

En l'apartat V de la pastoral tracta tot el referent als obrers. Morgades comença plantejant el paper que ha tingut l'Església sempre en favor dels pobres: ha fet hospitals, cases de beneficència, escoles, ha predicat la justícia, la caritat, etc. Davant d'aquesta obra es pregunta quines faltes han comès els treballadors darrerament. En primer lloc, oblidar-se d'això i abandonar l'Església. En segon lloc, lliurar-se als enemics de l'Església, a organitzacions teòricament defensores del treballador, organitzacions que només els han inculcat la "imemperancia, la pasión, la concupiscencia"⁵² amb promeses com la reducció de les hores de treball, augments de sous o instrucció. Morgades va justificant la seva crítica envers cadascuna d'aquestes peticions-reivindicacions. Així, quan es refereix a la promesa d'instrucció que la propaganda d'aquestes organitzacions fa, sobretot d'escoles laiques, contesta que molts treballadors no s'aprofiten de les que l'Església té organitzades i, d'aquesta manera, podem veure com "asociaciones católicas beneméritas han cuidado de abrir escuelas dominicales, diarias ó nocturnas, enteramente gratuitas para la clase obrera, y pocas han sido las que no han debido cerrarse por falta de asistencia"⁵³. Aquesta fallera per la instrucció, segons Morgades, té unes finalitats molt clares:

"Cuando se os dice, pues, que es preciso que os instruyáis, se os engaña; y cuando lo decís vosotros, os engañáis vosotros mismos. Todo lo más que se quiere de vosotros es que sepáis leer, para que os suscribáis á los periódicos que redactan y publican, á vuestra cuenta, vuestros mismos explotadores, y participéis de las ideas impías, anárquicas y disolventes, que se vierten en ellos, y hacen posible la continuación de esta explotación de mal género. Una mayor instrucción, una instrucción verdadera, que os pusiese en condiciones de poder gobernaros por vosotros mismos, de entender los lazos que se os tienden, de apartaros del mal camino, ni os la procuran, ni la quieren, ni tampoco conviene á vuestros explotadores. Abrid, pues, los ojos, obreros muy estimados, y juzgad quién os quiere bien, y quién os lleva por el camino del precipicio"⁵⁴.

Pel que fa a les promeses o reivindicacions sobre la jornada de treball, Morgades recorda que l'Església sempre ha lluitat pel descans dominical. Demanda de menys hores de jornada, però, per què? El bisbe, en aquest punt, torna a fer consideracions de tipus moral que fan entreveure clarament el model de societat que defensa i propugna:

"Menos horas de trabajo, pues, ¿para qué? No para ir al templo, de esto ni se habla; no para ir á la escuela, lo acabamos de demostrar; no para estar en

52. *Ibid.*, 209.

53. *Ibid.*, 209.

54. *Ibid.*, 211.

familia, que esto se conseguía cuando trabajándose durante el día, al anoche- cer se reunían todos sus miembros, se rezaba el Santo Rosario, y después del gozo que producía esta reunión, se buscaba el descanso; menos horas de tra- bajo para ir al club, al casino, café, centro ó taberna, en donde nada se gana, y se corre peligro de perder mucho, y hasta de perderlo todo”⁵⁵.

Finalment, toca el tema del salari. Aquí Morgades és extremament caut o, millor dit, relativament imprecís a determinar una posició particular. D’entra- da recull la tesi de Lleó XIII que cal pagar a l’obrer el suficient per a garantir la seva correcta subsistència. Va analitzant diferents aspectes sobre el sou com el tema del salari just; la creació de Monte-pios o altres caixes per a aju- dar a fer créixer els estalvis dels obrers; els components que cal tenir en compte en la determinació del sou i altres coses. Morgades els comenta, però acaba donant solucions, una altra vegada de tipus moral, amb consells enca- minats a exercitar la caritat i la resignació:

“Amos y trabajadores, defended vuestros derechos; pero amos, tened caridad y entrañas de misericordia; obreros tened humildad y paciencia, porque os es necesaria, para que, haciendo la voluntad de Dios, obtengáis la promesa; y recordad todos que tenemos un Padre en el cielo, que es quien da y ha de dar á todos nuestro pan de cada día”⁵⁶.

Es nota una posició a la defensiva per qualsevol reclamació d’augment de sou per part dels treballadors. En primer lloc, explica amb arguments econò- mics els mecanismes inflacionaris segons els quals qualsevol creixement de salari comporta, a la llarga, una puja de preus. En segon lloc, intenta rebatre qualsevol raó per a fer una vaga per aquesta reivindicació. L’explicació, segons Morgades, és molt simple: els diners que es perden fent vagues no compensen les pujes que hi puguin haver. S’ha de tenir en compte, a més, que qualsevol aldarull, a la llarga, perjudica la fàbrica, que pot entrar en crisi o haver de plegar per manca de feina o altres problemes. En tercer lloc, consi- dera que la exigència d’una puja salarial no es dóna en els llocs més neces- sitats, sinó en els indrets on es cobra més. Per tant, l’explicació a aquest fenò- men no és econòmica sinó que respon a la penetració d’idees revolucionà- ries.

Finalment, continua fent recomanacions de tipus moral a obrers i a amos i intenta de fer veure el paper de l’Església i dels ensenyaments del Papa per tal de resoldre el problema.

Com altres vegades, el bisbe restà atent a l’acollida que podia tenir la seva pastoral per part de persones concretes o diaris. De fet és simptomàtic que el

55. *Ibid.*, 212.

56. *Ibid.*, 215.

mateix Butlletí eclesiàstic de Vic, el corresponent al 15 de juliol, s'encarregui de mostrar els articles favorables a la pastoral publicats pel "Moniteur de Rome" del 5 de maig i per la "Voce della Verità" corresponent al 21 del mateix mes. Els elogis a la pastoral es combinen amb la insistència a mostrar el grau d'obediència del bisbe respecte al Papa, cosa que, sens dubte, agradava profundament a Morgades⁵⁷.

Tres són els esdeveniments que marquen la recepció definitiva de la *Rerum Novarum* a Espanya: la peregrinació obrera a Roma de 1894; els treballs de la secció quarta del congrés catòlic de Tarragona i l'aparició de publicacions i comentaris sobre l'encíclica. Intentem de situar el bisbe Morgades en tots aquests esdeveniments.

Quant a la peregrinació a Roma, malgrat tenir el títol d'obrero, de fet no tingué aquest caràcter. Es tractà d'una peregrinació impulsada per la jerarquia eclesiàstica i personatges rellevants de la patronal, i la seva missió no era tant la de demostrar la sensibilitat obrera cap a la nova encíclica, sinó que, aprofitant la commemoració del jubileu pontifici de 1893 –any en què estava prevista la peregrinació– va servir per a mostrar la indignació per la situació del Papa dins l'Estat italià i va ser, alhora, un intent de fer veure la unitat entre els catòlics espanyols.

De la peregrinació en resultà una carta pastoral conjunta, datada a Sevilla el 18 de maig de 1894, que van escriure els bisbes que l'acompanyaren. Aquesta carta, que Morgades també signà, mostra molt clarament els propòsits de l'expedició⁵⁸.

El caràcter patronal i paternalista de la peregrinació queda palès en la pastoral col·lectiva en dos punts. Primer: sempre que es fa referència al problema social, l'objectiu de la peregrinació es concreta en el patrocini d'una bona entesa entre amos i patrons, entre rics i pobres, entesa que ha de sorgir de la pràctica de la caritat i la resignació. Segon: es dediquen grans elogis a la participació patronal.

Morgades també escriuria una carta pastoral llarguíssima, datada a Vic el 9 de maig de 1894, amb motiu d'aquesta peregrinació⁵⁹. El fet que la peregrinació fos quelcom més que una manifestació obrera i que perseguís altres intencions ho diu clarament Morgades quan proclama:

" Lo que intentamos hacer al tomar parte en la Peregrinación fué un acto de

57. El text traduït de l'italià es pot veure en BOE BV, núm. 1059, 15 de juliol de 1892, 308–310.

58. BOE BV, núm. 1111, 15 de juny de 1894, 270–71.

59. Carta-pastoral de Morgades sobre la peregrinació obrera a Roma. Vic, 9 de maig de 1894. BOE BV, núm. 1109, 15 de maig de 1894.

devoción á la Iglesia santa; una protesta de nuestra fé católica; un acto de acatamiento y admiración al Pontífice insigne, que ocupa la cátedra de San Pedro; una protesta contra la servidumbre á que ha sido sometido, y la falta de libertad en que le tiene la revolución satánica; hacer ver al mundo entero, que para España la cuestión de Roma no está resuelta como quieren sus enemigos, sino que queda subsistente como en su principio”⁶⁰.

El congrés catòlic de Tarragona és el segon fet que serveix per a veure com la *Rerum Novarum* i la seva doctrina és rebuda a Espanya de manera plena. Morgades, en una circular del 23 de juny de 1894, parla del congrés, anima a participar-hi i avança la seva importància donat que s’hi tractaran qüestions socials, la qual cosa és de molt interès per a Catalunya, “la primera Provincia industrial de España, y por consiguiente la que más debe preocuparse en que se encuentre saludable solución”⁶¹.

Les novetats aportades pel congrés de Tarragona, les resumeix perfectament Montero. Serien les següents: primer, unes millors i més concretes anàlisi i denúncia de la situació material de l’obrer (descripció recollida en el punt IV de les conclusions). Segon, definició de la qüestió social com un antagonisme entre el capital i el treball, entre el patró i l’obrer, definició, per tant, molt més realista i ajustada. Tercer, petita concessió a la possibilitat de formar associacions només d’obrers, malgrat preferir clarament les mixtes. Quart, distinció, malgrat ser encara petita i incipient, entre les exigències de caritat i les de justícia. Cinquè, crítica al capitalisme, fonamentalment per les seves conseqüències morals i religioses però també, i això és important, com a sistema de producció que explota. Sisè, i un dels més fonamentals, la consideració de com ha de ser calculat el salari, rebutjant que sigui estrictament fruit de l’oferta i la demanda i recomanant que tinguí en consideració les necessitats de subsistència de l’obrer⁶².

60. *Ibid.*, 240.

61. Circular de Morgades sobre el quart congrés catòlic nacional. Vic, 23 de juny de 1894. BOE BV, núm. 1112, 30 de juny de 1894, p. 281.

Ja abans el butlletí reproduí la carta del Papa a l’arquebisbe de Tarragona amb motiu de celebrar-se el congrés catòlic nacional. Roma, 30 de gener de 1894. BOE BV, núm. 1104, 28 de febrer de 1894. En aquesta carta es dóna compte del projecte de celebració del quart congrés catòlic nacional a Tarragona pel mes d’octubre. El Papa encoratja la idea i el paper d’aquests congressos.

Després hi ha la composició de la Junta del bisbat de Vic per tal de preparar aquest congrés i, finalment, hi ha els punts d’estudi per a les seccions del congrés. Jo crec que són molt significatius aquests punts, sobretot la secció quarta sobre assumptes religiosos i socials on es proposen moltes coses referides als obrers (p. 118).

62. FELICIANO MONTERO, *El primer catolicismo social...*, op. cit., 267-68.

En aquest congrés participà Collell amb una tesi sobre *Impulsos dados por el Dr. D. Jaime Balmes á los modernos estudios sociológicos*, on sosté la tesi que Balmes s'anticipà als problemes socials del moment⁶³. Morgades predicà un sermó en la missa de pontifical celebrada pel cardenal Sanz y Forés, arquebisbe de Sevilla, el 16 d'octubre de 1894⁶⁴. Intervenció pública on exposà diferents coses un xic allunyades del tema obrer però que s'hi relacionen indirectament. En primer lloc denuncia la situació del món amb una crítica ferotge a les conseqüències que han portat la llibertat, la igualtat i la fraternitat i, en un segon apartat, considera diferents aspectes de la situació política i les formes de govern.

Quina seria l'evolució del pensament i l'acció de Morgades sobre el tema social posterior a 1894? D'entrada podem afirmar que en les moltes visites i referències que fa sobre el tema sobresurt el seguiment estricte de la doctrina pontificia. Però hi ha algun element que volem destacar. Així, per exemple, en la pastoral que fa per tal de comentar les seves impressions arran de la visita pastoral, datada a Vic el 5 d'agost de 1896, el bisbe dedica un apartat a la "indústria moderna". D'entrada se'ns presenta un Morgades absolutament industrialista i ja no notem cap prevenció envers aquest factor de producció, cosa que era habitual en altres prelats. Volem dir amb això que, segons el bisbe, la indústria és una obra de Déu i que en tot cas el que ha fallat és la manera de plantejar-la per part dels homes:

"La primera (la indústria com obra de Déu) hubiera sido la salvación de la sociedad, el modo de ser del período histórico que atravesamos; el remedio y el suplemento de la crisis agrícola: la segunda (la manera com l'han plantejat els homes) es la perversión de gran número de trabajadores que, buscando un bocado de pan, lo hallan envenenado. A la industria toca, pues, de justicia volver sobre sí, deshacer el camino andado y emprender otro más útil á sus mismos verdaderos intereses, más cristiano y más humanitario. La industria moderna ha empezado por destruir la familia, base de toda sociedad, y es preciso que la restaure; la industria ha sido causa de la perversión de gran número de individuos, y es preciso que aparte la causa y cure la herida que ha abierto en el cuerpo social"⁶⁵.

63. Crònica del quart congrés catòlic nacional de Tarragona. BOE BV, núm. 1122, 31 d'octubre de 1894.

64. Sermó predicat per Morgades en la missa de pontifical celebrada pel cardenal Sanz y Forés, arquebisbe de Sevilla, amb motiu del quart congrés catòlic de Tarragona. Tarragona, 16 d'octubre de 1894. BOE BV, núm. 15 de desembre de 1894.

65. Carta-pastoral sobre la visita pastoral. Vic, 5 d'agost de 1896. BOE BV, núm. 1168, 7 d'agost de 1896, 316.

Plantejament típicament moral com totes les consideracions que fa seguidament: destrucció de la família, pèrdua dels valors d'autoritat paterna, menyspreu per la salut espiritual de les dones i els nens que han de treballar moltes hores; manca de temps per a assistir a escoles de doctrina, etc. La denúncia que fa, però, a les condicions de treball, només descrivint-les sota aquests paràmetres morals, és terrible. Malgrat que la solució que proposa es pugui sintetitzar en "pa i catecisme", introdueix una crítica ferotge a la manera com són tractats alguns treballadors pel que fa al salari. Solucions totes, però, inspirades en l'encíclica i en les màximes de caritat i justícia. Algunes irrealitzables, des del punt de vista econòmic, com la de desplaçar les fàbriques al centre de la població i no tan lluny com aquells moments, per tal que els trajectes fossin més curts i restés temps als obrers per a complir els seus deures cristians. I en cas que no fos possible de traslladar-les, proposa que s'hi construïssin cases al costat per a assegurar l'habitatge dels treballadors. La predilecció de Morgades per les colònies era clara. La manera paternalista com estaven inspirades s'identificava amb el model de relació social industrial que desitjava. Això es veu perfectament en la inauguració i benedicció de la capella i de l'escola de Santa Maria de Borgonyà de la colònia industrial "Nuevas Hilaturas del Ter". En un escrit on parla d'aquesta benedicció, datat a Sant Vicenç de Torelló l'11 d'abril de 1898, explica com s'inaugurà la fàbrica, el 19 d'octubre de 1895, i com, ara, s'inaugura la capella i l'escola. Fa, a més, una defensa encesa d'aquesta colònia, criticant aquells qui pensaven que portaria a la perdició perquè, en ser feta per anglesos, temien que s'hi obrís una capella protestant⁶⁶.

Finalment, i per acabar, volem referir-nos a un text del bisbe, datat el 10 de maig de 1899, sobre les vagues. El text es diu "Tema de estudio - Las Huelgas" i hi reflexiona sobre les vagues obreres⁶⁷. En primer lloc cal veure la visió negativa que té d'aquest fenomen, bàsicament per diverses raons: 1) augmenta la separació entre obrers i fabricants; 2) suposa una decadència, a

66. Escrit de Morgades sobre la benedicció de la església de la colònia de Borgonyà. Vic, sant Vicenç de Torelló, 11 d'abril de 1898. BOE BV, núm. 1218, 15 d'abril de 1898. Però hi ha altres referències a la predilecció de Morgades per les colònies. Així en un escrit titulat "el remedio" i que parla sobre unes fàbriques (Vic, 26 d'octubre de 1898. BOE BV, núm. 1232, 31 d'octubre de 1898), parla sobre les colònies de Puig-reig, propietat dels senyors Pons y Enrich, i una de Sant Quirze, propietat dels senyors Codina i Serra, un cop haver fet referència a la satisfacció que li produí la benedicció de la capella de la colònia Coats de sant Vicenç de Torelló. L'article es titula "el remei", volent significar que la perversitat dels temps i de la indústria moderna es veu compensada amb fàbriques com aquestes, fàbriques ben muntades i, sobretot, amb una presència cristiana: capelles i atencions cap a l'Església.

67. Escrit de Morgades sobre les vagues. Vic, 10 de maig de 1899. BOE BV, núm. 1246, 12 de maig de 1899.

la llarga, del comerç i del treball en les comarques on la indústria és notable; 3) suposa una pèrdua de molts diners, els fabricants deixen de guanyar i, per tant, d'invertir, i els treballadors es troben amb l'escassetat; 4) té uns grans efectes morals: pertorbació dels bons sentiments, de la tranquil·litat i de la pau.

Morgades es planteja com solucionar aquest problema. Evidentment l'Església catòlica té la solució, que no és altra que la d'una societat que visqui enterament sota els paràmetres de la civilització cristiana. Torna a insistir que l'element clau de la resolució del problema obrer, que és el problema social més important de la societat moderna, rau en l'exercici de la caritat. Les societats modernes, segons Morgades, en comptes de cercar la solució en aquesta virtut l'han buscada en la llibertat, cosa que s'ha manifestat com absolutament errònia.

La classe obrera, per tal de defensar els seus interessos, ha buscat la forma d'associació més adient a la seva lluita en virtut de la llibertat d'associació. I ha agafat, per tant, i seguint l'argumentació del prelat, la via equivocada. Aquesta llibertat que fa que el fabricant pugui decidir si obre o tanca la seva factoria i l'obrer triar si vol treballar o no, si vol fer vaga o no, és evident que no pot solucionar els conflictes perquè, si respectem aquesta llibertat, cada part té la seva raó. A partir d'aquí vénen les violències, les tensions, les preocupacions dels Estats per mantenir l'ordre públic, la misèria humana, etc. Finalment dóna la solució amb l'exposició dels principals trets de la *Rerum Novarum* de Lleó XIII. Volem advertir que Morgades, en aquest escrit, ja no desqualifica com a pertorbadores universals i anticristianes les associacions obreres. Diríem que veu el problema més complex que no abans, amb no tanta simplicitat com se'l plantejava durant els primers anys del seu pontificat.

Com a conclusió, podríem sintetitzar tot aquest apartat en els següents punts:

- 1) Morgades és un home que coneix la realitat industrial i obrera, donat que sempre ha residit a Barcelona i, com a bisbe, s'ha encarregat d'una zona també industrial.
- 2) Malgrat aquest coneixement, entén la percepció del problema obrer com un pas més en la descristianització de la societat.
- 3) Reconeix la importància del tema, a diferència d'altres prelats i jerarquies de l'època, i hi dedica uns quants escrits abans de la *Rerum novarum*. Les seves consideracions se centren, bàsicament, en aspectes morals que tenen

com a base les condicions de treball, la moralitat de les instal·lacions fabrils, la manca d'un descans dominical, la pèrdua dels valors religiosos per la manca d'adoctrinament dels nens, i d'altres.

4) No ataca frontalment la indústria, com ho fan altres sectors de l'Església que no l'acceptaven perquè no comprenien aquest sistema de producció, però es mostra, en una primera etapa, recelós del procés industrial. El recel envers el capitalisme, propi d'una persona que té una visió negativa del món modern perquè ha portat el liberalisme, fa que sigui contradictori en alguna de les seves valoracions sobre els aspectes que comporta aquest sistema econòmic. Això fa que algunes vegades es noti unarecança per la destrucció del món rural, sobretot pel pes que hi tenia la família i l'Església. Al final Morgades, accepta la indústria ben de cor, mostrant, això sí, una certa predilecció pel sistema de colònies fabrils, per l'actitud paternalista dels seus amos i per la bona relació que mantenen amb l'Església.

5) Arran de la publicació de la *Rerum Novarum*, Morgades serà un dels prelats espanyols que mostrarà una receptivitat més gran, tenint en compte que la recepció mitjana per part dels bisbes espanyols pràcticament fou nul·la. El bisbe formava part del nucli conciliador que intentava de fer conviure la forma moderna de la societat i de l'Estat amb una nova recristianització que suposés informar de la moral i l'ètica cristianes a aquesta societat. Tot i això, manté una postura més crítica pel que fa al possible intervencionisme de l'Estat.

